

Μνήμων

Τόμ. 16 (1994)

Εώα και Εσπερία. Περιοδικό της Εταιρείας Έρευνας των Σχέσεων του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού με τη Δύση

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΝΤΙΝΗ

doi: [10.12681/mnimon.571](https://doi.org/10.12681/mnimon.571)

Βιβλιογραφική αναφορά:

KONTINHA A. (1994). Εώα και Εσπερία. Περιοδικό της Εταιρείας Έρευνας των Σχέσεων του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού με τη Δύση. *Μνήμων*, 16, 205–207. <https://doi.org/10.12681/mnimon.571>

Ἐῶα καὶ Ἑσπέρια. Περιοδικὸ τῆς Ἑταιρείας Ἐρευνας τῶν Σχέσεων τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴ Δύση, τόμος I, Ἀθήνα 1993, 248 σ.

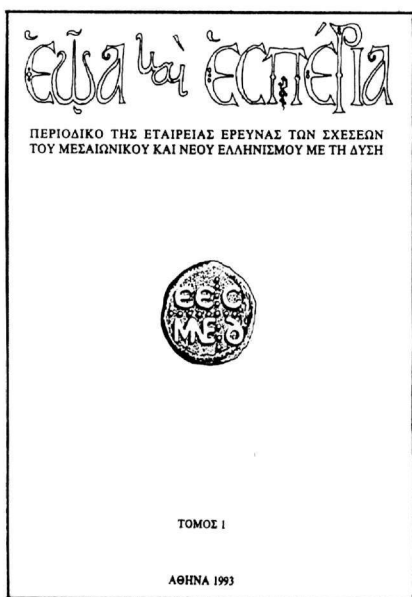
Οἱ σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσης καθόρισαν γιὰ αἰῶνες τὶς τύχες πολλῶν λαῶν. Εἰπώθηκε, μάλιστα, ὅτι ἡ σύζευξη τῆς βυζαντινῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς λατινικῆς Δύσης θὰ ἦταν πραγματικότητα ἤδη ἀπὸ τὸ 802 μ.Χ. ἂν εἶχαν γίνεи δεκτοὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου πρὸς τὴν αὐτοκράτειρα Εἰρήνη τὴν Ἀθηναία, (αἰτούμενοι), κατὰ τὸν χρονογράφο Θεοφάνη, «ζευχθῆναι αὐτὴν τῷ Καρόλῳ πρὸς γάμον καὶ ἐνώσει τὰ ἔῶα καὶ τὰ ἑσπέρια». Οἱ πραγ-

στὴν Ἀθήνα καὶ κύριος στόχος τῆς εἶναι ἡ προαγωγή τῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἔρευνας τῶν παραπάνω σχέσεων. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἡ Ἑταιρεία, μετὰξὺ ἄλλων, ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐκδοσὴ σειρᾶς νοταριακῶν κωδικῶν ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἐκθέσεων (Relazioni) Βενετῶν διοικητῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν. Ἐπίσης, διοργανώνει κάθε χρόνο, γιὰ φοιτητὲς καὶ νέους ἐρευνητὲς, ἀνοιχτὲς συζητήσεις καὶ σεμιναρία Ἐπιγραφικῆς, Νομισματικῆς, Ἀρχαιολογίας, Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Παλαιογραφίας. Πρόσφατα, ἡ Ἑταιρεία κυκλοφόρησε τὸν πρῶτο τόμο τοῦ ἐπιστημονικοῦ τῆς περιοδικοῦ μετὰ τίτλο «Ἐῶα καὶ Ἑσπέρια».

Στὶς 248 σελίδες τοῦ προσεκτικὰ φτιαγμένου τόμου δημοσιεύονται ἐπτά ἱστορικὲς ἐργασίες, βιβλιοκρισία καὶ χρονικὸ. Ἀπὸ τὰ περιεχόμενα γίνεται φανερό ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον ἐστιάζεται περισσότερο στὸ γῶρο τῶν Ἐπτανήσων καὶ κυρίως στὴν Κέρκυρα, στὴν ὁποία ἀφοροῦν τέσσερις ἐργασίες. Δύο ἀναφέρονται στὴν Πελοπόννησο καὶ μία στὴν Κέρκυρα συγχρόνως καὶ στὴν Πελοπόννησο.

Τὸ χρονικὸ πλαίσιο τῶν ἄρθρων ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν 13ο-18ο αἰῶνα. Οἱ πηγὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀντλήθηκαν οἱ μαρτυρίες προέρχονται κυρίως ἀπὸ: 1) Ἀνδεγαυικὸ Ἀρχεῖο, ἔτσι ὅπως αὐτὸ ἀνασυστήθηκε στὴ Νεάπολη τὸ 1950 καὶ εἶναι γνωστὸ ὡς Ἀρχεῖο τοῦ Καρόλου Α' (1266-1285) καὶ Καρόλου Β'. 2) Archivio di Stato di Venezia. 3) Χειρόγραφα τῆς βενετικῆς βιβλιοθήκης Querini-Stampalia καὶ τῆς Μαρκεζανῆς Βιβλιοθήκης. 4) ΓΑΚ - Ἀρχεῖα Νομοῦ Κερκύρας: Ἀρχεῖο Ἐγγχωρίου Διοικήσεως, Βενετικὴ Διοίκηση, Ἐνετοκρατία, Συμβολαιογράφοι, ἰδιωτικὴ συλλογὴ ἐγγράφων Ἰωάννου Δ. Κόλλα.

Μετὰ τὸν τόμο αὐτὸ διευρύνεται κυρίως ὁ ὀρίζοντας τῶν δεδομένων γιὰ τὴν Κέρκυρα, ὅταν τὸ νηεὶ ἦταν ὑπὸ τὴν ἀνδεγαυικὴ καὶ βενετικὴ κυριαρχία. Μέσα ἀπὸ

ματικότητες ὅμως ὑπαγόρευαν ἄλλες ἐξελίξεις: οἱ δύο κόσμοι ἀκολούθησαν διαφορετικὲς πορεῖες. Ἦλθαν ὡστόσο, στὴ διαδρομὴ τοῦ χρόνου, σὲ πολλαπλὲς ἐπαφὲς ποὺ ἡ διερεύνησή τους, παρὰ τίς ὡς τώρα συμβολές, παραμένει αἰτούμενο τῆς ἔρευνας. Τὸ κενὸ αὐτὸ ἐπιχειρεῖ νὰ καλύψει ἡ ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα τῆς «Ἑταιρείας Ἐρευνας τῶν Σχέσεων τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴ Δύση».

Ἰδρύθηκε τὸ 1986 ἀπὸ ομάδα ἱστορικῶν

τήν έκδοση τριῶν, συστηματικά σχολιασμένων, νοταριακῶν κερκυραϊκῶν ἐγγράφων (1398-1458) ἀπὸ τὸν Σπύρο Ν. Ἀσωνίτη καταβάλλεται προσπάθεια, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, νὰ ἀνασυσταθεῖ ὁ ρόλος καὶ ἡ λειτουργία τῶν συμβολαιογράφων, Ἰονίων καὶ Ἰταλῶν, κατὰ τὸν ὄψιμο Μεσαίωνα: περίοδος ἀνδεγαυικῆς κυριαρχίας (1267-1386) καὶ πρόιμη Βενετοκρατία (1386-1473). Ἡ μελέτη συμπληρώνεται μὲ κατάλογο τῶν Κερκυραίων συμβολαιογράφων (1274-1473).

Ἡ Μαρία Ντούρου-Ἡλιοπούλου ἐξετάζει τὴν κυριαρχία τοῦ ἀνδεγαυοῦ βασιλιᾶ τῆς Νεάπολης Καρόλου Β' (1285-1309) στὸ πριγκιπάτο τῆς Ἀχαΐας καὶ στὴν Κέρκυρα τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 13ου αἰῶνα. Διαπιστώνει τὴ συνέχεια τῆς πολιτικῆς ποῦ εἶχε χαράξει ὁ πατέρας του, Κάρολος Α'. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σωζομένων ἐγγράφων τοῦ Καρόλου Β' εἶναι, σὲ σχέση μὲ αὐτὰ τοῦ προκατόχου του, μικρὸς, ἀλλὰ ἐνδεικτικὸς τῶν τομέων ποῦ τὸν ἀπασχολοῦσαν: διοίκηση, ἄμυνα, προστασία λατινικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ αὐθαιρέτες ἀξιωματῶν, μέτρα εὐνοϊκὰ γιὰ τοὺς ὑπηκόους του.

Τὰ οικονομικὰ προβλήματα τῆς Κέρκυρας προβάλλονται ἀνάγλυφα μέσα ἀπὸ τὴν ἔκθεση (1 Ἰαν. 1741) πρὸς τὴ Βενετικὴ Γερουσία τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ καὶ Καπετάνιου τῆς Κέρκυρας Giovanni Malipiero. Ἡ ἀξιοποίηση τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τῆς ἔκθεσης ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα συλλογικῆς προσπάθειας. Πρόκειται γιὰ σεμιναριακὸ μάθημα (χειμερινὸ ἐξάμηνο 1988-89) στὸ Τμῆμα Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τῆς Ἀναστασίας Παπαδία-Λάλα, τὸ ὁποῖο, ὅπως τὸ δημοσίευμα πιστοποιεῖ, ἐπέτρεψε στοὺς φοιτητὲς οὐσιαστικὴ ἐνασχόληση μὲ τὴν ἐρμηνεία τῶν πηγῶν.

Ὁ Νίκος Καραπιδάκης ἐπιχειρεῖ νὰ προσδιορίσει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο διαμορφώνεται ἡ ὁμάδα τῶν Κερκυραίων πολιτῶν, μὲ συνείδηση τῆς ἰδιαιτερότητάς της, κατὰ τοὺς 150-160 αἰῶνες τῆς βενετικῆς κυριαρχίας. Ἡ ἐργασία του ἐγγράφεται στὴν ἱστορία τῶν πόλεων. Σκιαγρα-

φεῖται ὁ σταδιακὸς σχηματισμὸς, μὲ ποικίλες προσμείξεις, τῆς κερκυραϊκῆς ἀστικῆς «εὐγένειας» καὶ ἡ τάση της νὰ ἀποτελέσει κλειστὴ κοινωνικὴ ὁμάδα.

Οἱ ἐργασίες οἱ ἀφιερωμένες στὴν Κέρκυρα ὀλοκληρώνονται μὲ τὴν παρουσίαση ἀπὸ τὴν Κατερίνα Ζαριδῆ βιογραφικῶν στοιχείων γιὰ τὸν Ἰάκωβο Τριβῶλη, στιχοουργὸ τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ταγιαπιέρα» καὶ τῆς «Ἱστορίας τοῦ ρε τῆς Σκότζιας μὲ τὴ ρήγισσα τῆς Ἑγγλιτέρας». Μὲ βάση 18 συμβολαιογραφικὰ ἐγγράφα (1515-1546), ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ δέκα δημοσιεύονται καὶ σχολιάζονται σὲ παράρτημα, προβάλλονται νέα στοιχεῖα γιὰ τὸν ποιητὴ (π.χ. ἡ δραστηριότητά του ὡς «ἐναύσιου δικαστῆ» καὶ ὡς «δικαιτητῆ» σὲ ὑποθέσεις ἰδιωτικοῦ δικαίου), καθὼς καὶ γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση στὸ νησί τὸν 16ο αἰῶνα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Μαρία Ντούρου-Ἡλιοπούλου, ἡ ὁποία, μὲ τὴν ἐργασία ποῦ ἀναφέρθηκε, δίνει, παράλληλα μὲ τὴν Κέρκυρα, καὶ μιὰ εἰκόνα τῆς ἀνδεγαυικῆς κυριαρχίας στὴ Ρωμανία, κυρίως στὴν Ἀχαΐα, κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 13ου αἰῶνα, δύο ἀκόμη μελέτες ἀναφέρονται στὴν Πελοπόννησο:

Ὁ Κωνσταντῖνος Ντόκος παρουσιάζει, σὲ κριτικὴ ἔκδοση, τὴ σημαντικὴ ἱστορικὴ πηγὴ «Breve descrizione del Regno di Morea», ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὴν Πελοπόννησο κατὰ τὴ δευτέρη Βενετοκρατία. Αὐτὴ ἡ συνοπτικὴ περιγραφή, παρόλο ποῦ φερόταν ὡς ἀνώδυμη καὶ ἀχρονολόγητη, χρησιμοποιήθηκε—λόγω τῶν πληθυσμιακῶν, οἰκιστικῶν κλπ. στοιχείων ποῦ προσφέρει—ἐπανελημμένα ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς. Ἰδιαιτέρα ὁ στατιστικὸς πίνακας ποῦ περιέχει γνώρισε πολλαπλὲς δημοσιεύσεις. Ὁ Κ. Ντόκος ἀναζήτησε νέα σχετικὰ τεκμήρια στὰ βενετικὰ ἀρχεῖα ποῦ τοῦ ἐπιτρέπουν, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν ὑπαρχόντων, νὰ προτείνει χρονολόγησή τῆς πηγῆς αὐτῆς, προσδιορισμὸ τοῦ χαρακτήρα της (ἂν εἶναι δημόσιο ἐγγράφο ἢ ἀφηγηματικὸ κείμενο) καὶ ἐντοπισμὸ τοῦ συντάκτη της.

Από τον Άντωνη Πάρδο αναλύονται οι άγνωστες πτυχές των συνεννοήσεων της Μάνης με το ισπανικό βασίλειο της Νεάπολης (1639-1648) και περιγράφονται λεπτομερώς οι πειρατικές δραστηριότητες των Μανιατών, το θραμά τους για την άπελευθέρωση του Μοριά από τους Τούρκους, οι ενέργειές τους να μεταναστεύσουν στη Δύση. Παράλληλα, έντοπίζονται οι διπλωματικοί ανταγωνισμοί Ισπανών και Βενετών που διεκδικούν τους δικούς τους στρατιωτικούς στόχους, έμμεταλλεύόμενοι κάθε φορά τη θέση της Μάνης, ή οποία

βρίσκεται, όπως δηλώνει και ο τίτλος της μελέτης, στο «μάτι του κυκλώνα».

Οι δημοσιευόμενες μελέτες, με τη συστηματική χρησιμοποίηση αρχειακών πληροφοριών, την εύρεία αξιοποίηση της σχετικής έλληνηκής και ξένης βιβλιογραφίας, τις έρευνητικές υποθέσεις που προτείνουν, συμβάλλουν ουσιαστικά στην κατανόηση της περιόδου που εξετάζουν. Ο πρώτος, έπομένως, τόμος του περιοδικού «Έψα και Έσπέρια» ξεκινά με ένα επίπεδο που δέν μπορεί παρά να ύπόσχεται συνέχεια, διεύρυνση και περαιτέρω βελτίωση.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΝΤΙΝΗ

Α. Τσακτίρα και Μ. Τυβέριου: *Ιστορία των αρχαίων χρόνων ως το 30 π.Χ., για την Α' τάξη του γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985 και 1991, 308 σ.

Το σχολικό μάθημα συνιστά μια διαδικασία που καλύπτει συγχρόνως πολλούς τομείς γνώσης: από τη διαμορφωμένη, διοχετευόμενη γνώση που καθορίζεται από το υπουργείο μεταδίδεται μέσω του διδάσκοντα και βρίσκεται σε αποκρυσταλλωμένη μορφή στο εγχειρίδιο, ως τη διαλεκτική επικοινωνία ανάμεσα στον πομπό και το δέκτη και τη συνάντηση σχολικής και εξωσχολικής γνώσης, η «καινούργια» γνώση (αυτό που ονομάζουμε συνήθως «παρακάτω» ή «παράδοση») είναι το αποτέλεσμα της άσκησης μιας πολύπλευρης γνώσης, της οποίας η εμβέλεια είναι αδύνατο να μετρηθεί μέσα στην πολυπλοκότητά της και με τη μορφή που αναπαράγεται καθημερινά μέσα στη σχολική αίθουσα και μέσα στη διάνοια των μαθητών. Εκείνο που είναι βέβαιο είναι ότι ο μαθητής μεταφέρει καθημερινά από το σχολείο στο σπίτι και αντίστροφα ένα μέρος της γνώσης αυτής —έπίσης όχι μετρήσιμο— μέσω του σχολικού εγχειριδίου.

Το εγχειρίδιο, μεταβατικό στάδιο από τη θεωρία στην πράξη της γνώσης, εικόνα της κοινωνίας που το παράγει και συγχρό-

νως όργανο επηρεασμού της κοινωνίας αυτής, είναι σε θέση να παρέχει πληροφορίες για τη γενικότερη ιδεολογία του, δηλ. για το σύστημα ιδεών που εγκλείει, μέσα στο οποίο εγγράφεται η φιλοσοφία του κόσμου και της ζωής. Τα ίδια τα εγχειρίδια διευκολύνουν τη δημιουργία πολλών θεμάτων για μελέτη, υπαγορευόμενων από τα ίδια τα ζητούμενα και αφορώντων σε έννοιες όπως «ιστορία», «πολιτισμός», «αξία», «πατρίδα», «έθνος», «φυλή», «πολιτική». Τα εγχειρίδια ιστορίας, όπως και κάθε ιστοριογραφική προσπάθεια, επιχειρούν μίαν αναπαράσταση της πραγματικότητας και υπό την ιδιότητα αυτή κινούνται και λίγο στο χώρο της τέχνης. Μοιραία λοιπόν το πρόβλημα τίθεται και γι' αυτά ως πρόβλημα της αλήθειας και της αναπαράστασής της, από το πρίσμα του σκεπτικιστικού πνεύματος που διέπει τη σύγχρονη συνειδητοποίηση της σχετικότητας των ιστορικών γνώσεων.

Μπορούμε επομένως να αναγνωρίσουμε κάποιες πτυχές της προσφερόμενης ιστορικής γνώσης στους μαθητές της Α' τάξης του γυμνασίου, αν αναλύσουμε το περιεχό-